

PRAVICA STARŠEV DO VZGOJE SVOJIH OTROK (1)

V Splošni deklaraciji človekovih pravic govori 26. člen o pravici staršev, da izberejo vzgojo, ki jo želijo za svoje otroke¹, še bolj pomenljivo pa je dejstvo, da so podpisniki deklaracije to načelo vključili med temeljna načela, ki jih država ne sme zanikati ali z njimi manipulirati.

Značilno za človeško naravo je, da je človek v svojem temelju družbeno in odvisno bitje, ta odvisnost pa se posebej očitno kaže v dobi otroštva; človeku kot takemu je lastno, da moramo vsi biti deležni vzgoje, rasti v družbi, pridobiti določeno razgledanost in znanje.

Dejansko otrok ni le bitje, ki je vrženo v svet: v človeški osebi prihaja do tesnega odnosa med porajanjem in vzgajanjem, do te mere, da vzgojo štejemo za nadaljevanje oz. dopolnjevanje roditve. Vsak otrok ima pravico do vzgoje, ki je potrebna za razvoj njegovih sposobnosti; in tej pravici otrok ustreza pravica-dolžnost staršev, da jih vzgajajo.

IZRAZ BOŽJE LJUBEZNI

To dejstvo je mogoče zaslediti v izvoru besede “edukacija”. Latinski izraz *educare* izvirno označuje dejanje in učinek hranjenja ali rejenja otrok. Živilo, ki seveda ni zgolj materialno, ampak obsega tudi negovanje otrokovih duhovnih sposobnosti: umskih in moralnih, kar vključuje tudi kreposti in pravila olike.

Otrok in starši so vzgajanec in vzgojitelj v najpristnejšem pomenu in katera koli druga oblika vzgoje je to le v analognem smislu: vzgoja se tiče človeka, kolikor je sin ali hči, se pravi, zaradi odvisnosti od staršev.

Zato je pravica do vzgoje utemeljena v človeški naravi in korenini v dejstvih, ki so podobna za vse ljudi ter konec koncev dajejo osnovo družbi sami; zaradi tega pravica do vzgajanja in pravica do vzgoje nista odvisni od tega, ali je to zapisano v pozitivnem predpisu, niti nista nekakšna *koncesija* s strani družbe ali države. To so primarne pravice, v najmočnejšem pomenu, ki ga ta termin lahko zaobjame.

Tako je pravica staršev, da vzgajajo svoje otroke, v službi one druge pravice, ki jo imajo otroci do tega, da so deležni vzgoje, primerne njihovemu človeškemu dostojanstvu in potrebam; slednja utemeljuje prvo. Napadi na pravice staršev končno predstavljajo napad proti pravicam otroka, ki morajo biti zaradi pravičnosti priznane in spodbujane v družbi.

Vendar pa dejstvo, da je otrokova pravica do prejetja vzgoje bolj temeljna, ne pomeni, da se lahko starši odpovejo vzgajanju, morda z izgovorom, da bi drugi ljudje ali ustanove mogli vzgajati

¹ Splošna deklaracija človekovih pravic, 10. 12. 1948, 26

bolje. Otrok je na prvem mestu otrok; in za njegovo rast in zorenje je bistvenega pomena, da je kot tak sprejet v naročju družine.

Družina je naravni kraj, kjer se človek uči, odkriva in ceni odnose ljubezni, služenja, medsebojnega podarjanja, ki oblikujejo najintimnejši del osebe. Od tod sledi, da bi razen v primerih, ko to ni mogoče, moral vsak človek v osrčju družine prejemati vzgojo od svojih staršev, ob sodelovanju bratov, starih staršev, stricov in tet ...

V luči vere dobita roditev in vzgoja novo razsežnost: otrok je poklican k občestvu z Bogom in se pred starši pojavi kot darilo, ki je obenem izraz njune zakonske ljubezni.

Kadar se rodi še en otrok, je to za starše nov božji klic: Gospod pričakuje, da ga bosta vzgajala v svobodi in ljubezni, da ga bosta polagoma privedla do Njega. Pričakuje, da bo otrok v ljubezni in pozornosti, ki jo prejema od svojih staršev, našel odsev ljubezni in pozornosti, ki mu jo naklanja Bog sam. Zato je za krščanske starše pravica in dolžnost vzgajanja otrok nekaj, čemur se ne morejo odpovedati, in razlogi za to presegajo zgolj čut odgovornosti: temu se ni mogoče odreči tudi zato, ker je del spoštovanja do božje poklicanosti, prejete pri krstu.

Če je torej vzgoja poglavitno očetovska in materinska dejavnost, je potem kateri koli drug vršilec vzgoje lahko vzgojitelj le kot pooblaščen s strani staršev in je staršem podrejen. »Starši so prvi in glavni vzgojitelji svojih otrok ter imajo na tem področju celo temeljno pristojnost: so vzgojitelji, ker so starši. Svoje vzgojno poslanstvo delijo z drugimi osebami in ustanovami, kot sta Cerkev in država. Vendar je treba to izvajati vedno s primerno uporabo načela subsidiarnosti.«²

Vsekakor je zakonito, da starši iščejo pomoč pri vzgoji svojih otrok: pridobivanje kulturnih ali tehničnih sposobnosti, stiki z ljudmi izven družinskega okolja ipd. so potrebni elementi za pravilno rast osebe, česar starši sami ne bi mogli ustrezno zagotoviti. Zato »mora vsakdo, ki sodeluje v vzgojnem procesu, nastopati v imenu staršev, z njihovim privoljenjem in na nek način celo po njihovem naročilu«³: takšno pomoč poiščejo starši, ki niti za trenutek ne izgubijo izpred oči, kaj od te pomoči pričakujejo, ter so pozorni na to, da ustreza njihovim namenom in pričakovanjem.

STARŠI IN ŠOLA

Šolo je treba smatrati v tem kontekstu: kot ustanovo, usmerjeno v sodelovanje s starši pri njihovem vzgojnem delu. Zavedanje tega dejstva postane bolj pereče, če pomislimo na številne motive, ki lahko dandanes starše privedejo do tega, da — včasih brez da bi se popolnoma zavedali — ne razumejo obsežnosti čudovitega dela, ki jim pripada, ter se v praksi odrečejo svoji vlogi celovitih vzgojiteljev.

Nujnost vzgoje, na katero je tolikokrat opozoril Benedikt XVI., korenini v tej izgubi orientacije: vzgoja je postala omejena na »posredovanje določenih spretnosti ali zmožnosti proizvodjanja, medtem ko se skuša željo novih generacij po sreči zadovoljiti s predmeti potrošništva in kratkotrajnega zadovoljstva«⁴, mladi pa na ta način ostajajo »sami pred velikimi vprašanji, ki se

² Janez Pavel II., *Pismo družinam*, 2. 2. 1994, 16

³ Janez Pavel II., *Pismo družinam*, 2. 2. 1994, 16

⁴ Benedikt XVI., *Govor na škofovskem zboru v Rimu*, 11. 6. 2007

neizogibno porajajo v njihovi notranjosti⁵, prepuščeni družbi in kulturi, ki sta relativizem spremenili v svojo lastno vero.

Spričo takšnih možnih neugodnosti in kot posledica njihove naravne pravice morajo starši čutiti, da je šola na nek način podaljšek njihovega doma: orodje za njihovo starševsko nalogo in ne zgolj kraj, kjer njihovi otroci prejemajo določena znanja.

Kot prvi pogoj mora država ščititi **svobodo družin**, da bi te mogle pravilno izbrati šole ali izobraževalni center, ki ga štejejo za najprimernejšega za svoje otroke. V svoji vlogi varovanja skupnega dobrega država zagotovo ima pravice in dolžnosti glede vzgoje: o tem bo govora v enem izmed naslednjih poglavij. Vendar to poseganje ne sme trčiti ob zakonito zahtevo staršev do vzgajanja lastnih otrok v skladu z dobrinami, ki jih sami zagovarjajo in živijo, in ki jih štejejo za koristne za njihovo potomstvo.

Kot uči drugi vatikanski koncil, mora javna oblast — četudi gre za vprašanje delilne pravičnosti — ponuditi ugodna sredstva in pogoje, da bi starši mogli »svojim otrokom izbirati šole popolnoma svobodno po svoji vesti«. ⁶ Zato je pomembno, da si tisti, ki delajo na področju politike ali na področjih, povezanih z javnim mnenjem, prizadevajo za varovanje te pravice ter, kolikor je mogoče, za njeno širjenje.

Interes staršev do vzgoje otrok se kaže na tisoč drobnih načinov. Neodvisno od ustanove, v kateri se otroci šolajo, je naravno, da se zanimajo za vzdušje, ki tam vlada, in za vsebine, ki se posredujejo.

Tako se ščiti **svobodo gojencev**, pravico do tega, da se njihove osebnosti ne izkrivlja in da se ne izniči njihovih sposobnosti, pravico do prejetja zdrave formacije, brez da bi se zlorabljala njihova naravna učljivost za to, da bi jim kdo vsiljeval svoje poglede ali mnenja; na ta način se omogoča, da se v otrocih razvija zdrav kritični duh, istočasno pa se jim pokaže, da interes staršev na tem področju ni omejen le na šolski uspeh, ampak gre dlje.

Tako kot ta komunikacija med starši in otroki je pomembna tudi komunikacija med starši in učitelji. Jasna posledica tega, da starši šole dojemajo kot še eno orodje pri njihovem vzgojnem delu, je aktivno sodelovanje s pobudami in idejami v šoli.

V tem pogledu je pomembno sodelovati pri njihovih aktivnostih: na srečo je vedno bolj običajno, da šole neodvisno od tega, ali so javnega ali zasebnega značaja, občasno organizirajo dneve *odprtih vrat*, športna srečanja ali informativne dogodke akademskega značaja. Zlasti pri slednjih je primerno, da se jih udeležita — če je mogoče — oba zakonca, čeprav to zahteva določeno požrtvovalnost gleda časa in organizacije: na ta način se otroku pokaže — besede pri tem niso potrebne —, da oba starša gledata na šolo kot na pomemben element družinskega življenja.

V tem kontekstu aktivnost v združenjih staršev — s sodelovanjem pri organiziranju dogodkov, s pozitivnimi predlogi ali celo s sodelovanjem v vodstvenih organih — odpira celo vrsto novih vzgojnih možnosti. Brez dvoma zahteva pravilno opravljanje tovrstne funkcije znatnega duha

⁵ Benedikt XVI., *Govor na Italijanski škofovski konferenci*, 28. 5. 2008

⁶ II. vatikanski koncil, *Izjava Gravissimum educationis*, 6

požrtvovalnosti: potrebno je namenjati čas stikom z drugimi družinami, spoznati učitelje, se udeleževati sestankov ...

Toda te težave so obilno poplačane — zlasti za človeka, ki je zaljubljen v Boga in hrepeni po služenju —, ko se pri tem odpira apostolsko področje neizmernih razsežnosti: tudi če šolski pravilnik ne omogoča neposrednega sodelovanja pri nekaterih vidikih vzgojnih programov, obstaja vedno možnost za nagovarjanje in spodbujanje učiteljev in vodstvenega osebja k temu, da bi poučevanje otrokom posredovalo to, kar je krepostnega, dobrega in lepega.

Preostali starši so prvi, ki bodo hvaležni za ta trud, in zanje se starš, ki je vključen v šolske dejavnosti — bodisi ker je za to zadolžen bodisi ker na lastno pobudo skrbi za vzdušje v razredu itd. —, spremeni v oporno točko: v človeka, na katerega se lahko obrneš, ali pa ga vprašaš za nasvet glede vzgoje lastnih otrok.

Tako se odpira pot osebnega prijateljstva, s tem pa pot apostolata, ki na zadnje koristi vsem ljudem na vzgojnem področju, v katerem se gibljejo otroci. Tu popolnoma držijo besede, ki jih je sv. Jožefmarija v *Poti* zapisal o plodovitosti osebnega apostolata: ***Apostolska duša, med svojimi si kot kamen, ki je padel v jezero. — S svojim zgledom in besedo napravi prvi krog. Ta bo naredil naslednjega ... in ta naslednjega ... in naslednjega ... In krogi bodo vse širši. Zdaj razumeš veličino svojega poslanstva?***⁷

J. A. Araña – J. C. Errázuriz

⁷ Sv. Jožefmarija, *Pot*, 831